

# מחמדי התורה

לע"נ זקני מו"ר  
כ"ק מו"ר  
האדמו"ר מערלי  
הגה"ק רבינו  
יוחנן בן רבי משה  
בעל האמרי סופר  
עלה בסעודה השמימה  
י"ג לחודש  
אדר א' תשע"ו  
זכותו יג עלינו  
ועל כל ישראל

לע"נ אמו"ר  
הגה"צ רבי  
חיים יעקב מנחם  
שוורץ זצ"ל  
דומ"צ ק"ק צאנז  
בעל ה"חיי יעקב"  
נלב"ע  
ליל שבת קודש  
פרשת וישלח  
ט"ז כסליו תשפ"ג

## חמדת ההלכה

כיבוד אה הגדול חיובה ודינה

**בתוה"ק בפרשתינו**  
(לא- יד) ותען רחל  
ולאה ותאמרנה לו  
העוד לנו חלק ונחלה  
בבית אבינו.

**ובמדבר רבה** שנענשה

רחל על זה, שדברה לפני אחותה הגדולה לאה, דהיא מחוייבת לכבדה, הרי לנו דין כיבוד של אחות הגדולה, ויש לנו לתור ולחקור בהאי דינא דכיבוד אח או אחות הגדולה.

**ואמרו חז"ל** (כתובות קג). דילפינן מו"ו של כבד את ואת אמך לרבות את אחיך הגדול, לדין חיוב הכיבוד.

**אם החיוב דאורייתא או דרבנן**

**הרמב"ם** (הלכות ממרים, פ"ו הט"ו) פסק, חייב אדם לכבד את אשת אביו אע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים, שזה בכלל כבוד אביו וכו', **ומדברי סופרים שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול** ככבוד אביו, ומשמע דדברי סופרים כחיוב מדרבנן בלבד, אולם כתב הרדב"ז דחיוב דאורייתא הוא, ומה שכתב הרמב"ם מדברי סופרים היינו כיון שאין פסוק מפורש המורה עליו, וכן כתב **במנחת חינוך** (מצוה ל"ג), דחיוב כיבוד אחיו הגדול נמי מדאורייתא, רק הרמב"ם קורא לה מדברי סופרים, אבל המצוה היא מן התורה.

**וכן**, הביא לדינא **החיי אדם** (כלל סז, סעיף כג), שכן הוא **דעת הסמ"ק**, **ובספר חרדים** (פרק יב, סעיף ג), נקט נמי לדינא דדאורייתא הוא, **והחפץ חיים** (פתיחה, עשין י) נקט בתוך דבריו שמי שמדבר לשון הרע על אחיו הגדול עובר על איסור תורה נוסף, שעובר על מצות עשה דכיבוד אב ואם, **ובבאר מים חיים** (שם), ביאר שהכוונה שמדובר בדין תורה.

**אולם המאירי** (כתובות, שם) כתב, ודבר זה מצוה מדברי סופרים, וסמכוה מן המקרא, ואע"פ שהזכירו בסוגיא זו שכבוד אשת אב דאורייתא, לא אמרוה אלא דרך סמך, מבואר שסבר המאירי דלאו דאורייתא הוא, והאריכו בזה עוד הפוסקים.

**האם חיוב כיבוד אח הגדול אף לאחר מיתת אב ואם**

**והנה**, מלשון הגמרא הנ"ל מבואר דהחיוב לכבד את אשת אביו ובעל אמו הוא רק מחיים, וכן נפסק **בשו"ע** (יו"ד סימן רמ, סעיף כא), והוסיף ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתתו, **והמנחת חינוך** (הנ"ל), דייק מתוך דברי הגמרא שרק בחיוב כיבוד אשת אביו ובעל אמו הוגבלה חובת הכיבוד לתקופת חיי האב והאם, אולם בדין כיבוד אחיו הגדול, חייב האח הקטן לכבד את אחיו הגדול גם לאחר מיתת הוריהם.

וכן הוא משמעות **דברי הרמב"ם** (הנ"ל), דבדין כבוד אשת אביו ובעל אמו כתב **כל זמן שהם קיימים**, ואילו בחיוב כבוד אחיו הגדול סתם את דבריו, **חייב אדם בכבוד אחיו הגדול**. וכך יש לדייק בדברי המחבר, שהביא (שם, סעיף כב), דין חובת כיבוד אח או אח הגדול ללא סייג.

**תלוי אי החיוב כחלק מכיבוד אב או מצוה עצמית**

**ואפשר**, דתליא בפלוגתא רבוותא בפוסקים, אי חיוב כיבוד אח הגדול נגזרת כחלק מכיבוד אב ואם, או דהוא דין בפני עצמה חיוב כיבוד אחיו הגדול, דלפי הנ"ל דחייבים לכבד גם לאחר מת האב והאם מוכרח לומר דדין בפני עצמו הוא, ולא כחלק ממצוות כיבוד אב ואם דאם לא כן היה צריך החיוב לפוג במיתת האב והאם.

**אולם הרמב"ן** (ספר המצות, שורש ב) כתב, שכמו חיוב כיבוד אשת האב ובעל האם, חובת כיבוד אחיו הגדול נאמר רק בחיי האבות, ומהווה חלק מחובת כיבוד ההורים אבל אחיך הגדול, לפי שהוא גנאי להם שיתבזו תולדותם והם מצטערים בזה הרבה, ומנהג כל האנשים לייסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם, **והביא ראייה נפלאה** דהא כל דין של חיוב אח הגדול למדו שנלמדה מריבוי של אות ו"ו בתיבת ואת אמך, הרי דכיבוד האח הגדול הוא סניף וחלק מחובת כיבוד ההורים, והאריך בזה **החיד"א** (ברכי יוסף, סימן רמ, ס"ק יז) בדברי הראשונים בזה.

**ונפקא מינא רבתיא לדינא יאה עוד בזה**, אם יש כח ביד אב ואם לוותר להאח הקטן שיכבד את האח הגדול **ובדרכי משה** (סימן רמ, אות ו), דלדעת **הרמב"ן**

## מה בגליון?

**חמדת ההלכה:** הארכנו בדין חיוב כיבוד אח הגדול, אי הוי דאורייתא או דרבנן, אי החיוב מצד כיבוד אב או חיוב עצמי, ונפק"מ לדינא אם יש חיוב כיבוד האח גם לאחר מיתת האב, ואם יכולים האב והאם למחול על כיבוד זה, ואם יש חיוב באחות או באח שאינו הגדול יותר, פלוגתא הפוסקים בזה, אם יש גם דין מורא או רק דין כיבוד.

**חמדת הדרוש:** ה' יישובים ערבים ונפלאים בקושיית המפרשים, היאך עשה יעקב מזבח מהאבנים שהוא עצמו שכב עליהם הא קי"ל דבר שנשתמש בו הדיוט דאינו ראוי למזבח, א- יישוב הטור החזקוני ובעלי התוס', ב- יישוב המנחת חינוך והחת"ס, ג- יישוב החת"ס, ד- יישוב הכלי חמדה, ה- יישוב מתחמי התורה.

**חמדת התורה:** ד' ביאורים מהראשונים, ומהפוסקים בהא דקי"ל תפלת ערבית רשות, מה טעם הדבר, א- ביאור רש"י, ב- ביאור המלאה הרועים, ג- ביאור החת"ס, ד- ביאורם מהבן איש חי.

**חמדת הפרשה:** ד' יישובים ממפרשי התורה על הא דשאל יעקב את רחל ולאחא אם ירצו לעלות עמו לישראל, הא אמרו רבותינו הכל מעלין לארץ ישראל אפילו בעל כרחו, א- יישוב החת"ס ב' יישוב השי"ר מעון, ג- ד' יישובי מתחמי התורה.

**נחמד ונעים:** רעיונות נפלאות ומחודדים בעניי הפרשה בהלכה ובאגדה מהראשונים והאחרונים בתוספת נופך.

**חמדת אבות:** חידודי הלכות והנהגות, השזורות בעובדות של גאוני עולם, הנלמדים מפרשת השבוע.

**חמדת הפלאות:** עיון הלכתי בדברי רבינו הפלא יועץ-  
**החלפת בגדי שבת אפילו בגדי השינה.**

**חמדת:** חקירות הלכתיות מהש"ס ומהפוסקים בדרך החידוד ופתרון לחידודא על החקירות שהובאו בגליונות הקודמים.

**אולם הברכי יוסף** נקט לדינא שחיוב של כיבוד הוא גם בהאחות הגדולה, וגם לאו דווקא באח הגדול ביותר שנאמרה המצווה גם באחותה הגדולה, וגם בכל אח שגדול ממנו, וכדברי הרמב"ן שהובאו לעיל, שכן שגנאי לאביו ואמו שיתבזו תולדותם, וסברא זו נכונה בין בבן ובין בבת, וגם בכל האחים שגדולים ממנו.

**והשואל ומשיב בספרו יד שאול** (סימן רמ, ס"ק טו), הביא ראיה מדברי הגמרא (ע"ז יז), דעולא כיבד את אחיותיו הגדולות הרי דהחיוב כיבוד גם בהאחות, ולהלכה למעשה **פסק החיד"א** (הנ"ל), דחייב לכבד כל אחיו הגדולים ממנו, זכרים ונקבות, ואף לאחר מיתת אב ואם, והכי משמע לפי הפשט מסתימת דברי הפוסקים, והן לפי דרך האמת שכתב רבינו האר"י ז"ל.

**אם יש חיוב מורא ושאר דברים ככיבוד אב**

**ובספר עיקרי הדינים** (סימן כז, אות ז), חקר, אם דין זה של כיבוד אח הגדול רק לענין כיבוד נאמר, או דגם לדין מורא, דהא קרא דמיניה ילפינן, איירי לענין כיבוד כבד את אביך ואת אמך והיינו אם יש בו הדינין שאמרו (קידושין לא:), כגון אסור לעמוד במקומו, לישב במקומו.

**ויש לפשוט הספק**, מדברי **שו"ת הרא"ש** (כלל טו, סימן ז), שהורה שיפה עשה אח קטן תלמיד חכם במה שנידה את אחיו הגדול שביזה אותו, והקשה **הבית מאיר** דכי היכי דפסקין בשו"ע (יו"ד סימן רמא, סעיף ה), שאין הבן נעשה שליח לנדות את האב, היאך הותר לאח לנדות את אחיו הגדול, ויישב שאיסור נידוי האב נגזר מחובת מורא, וחובה זו לא נאמרה בנוגע לאח גדול, הרי שדבריו בוררים דדווקא באב יש דין מורא, ולא באחיו הגדול, ואם כן אין בהם כל אלו החיובים.

**בזה לא תליא אי הוי חיוב מצד כיבוד אב או חיוב עצמי**

**ואפשר**, דבזה אפילו אם נאמר דהחיוב של כיבוד אח הגדול הוא כחלק ממצות כיבוד אב עדיין ליכא חיוב מורא, דהא כל הסיבה שחייבים בכיבוד, הלא כתב הרמב"ן דכבוד הוא לאב שמכבדים את בנו הגדול, אולם אפשר דרק לעניין כיבוד שייך זה, אולם לענין מורא אין שום נחת לאב מזה שיש מורא לאח הקטן לאח הגדול.

## חמדת הדרוש

היאך בנה מזבח ממה שנשתמש לשכיבתו

בתוה"ק בפרשתינו  
(כח- יח) וישכם יעקב  
בבוקר ויקח את האבן  
אשר שם מראשותיו  
ויבן מזבח.

ויש לחקור, לפי מאי דאמרו (זבחים קטז:), ר' אלעזר בן שמוע אומר מה מזבח שלא ישתמש בו הדיוט, אף עצים שלא ישתמש בהן הדיוט וכן פסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"א ה"כ), אין עושין כל הכלים מתחילתן אלא לשם הקודש, ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה, והיאך השתמש יעקב למזבח עם האבנים ששכב עליו.

א'

### בבמת יחיד אין איסור

הטור, והחזקוני, ובעלי התוס' תירצו- דיש לומר דכל איסור השתמשות בדבר שנשתמש בו הדיו, דווקא במזבח של בית המקדש, אולם בבמת יחיד ליכא איסורא, וכאן אצל אברהם היה במת יחיד, והיה יכול לעשות כן.

והמנחת חינוך (מצוה מ בקומץ המנחה) תמה, שמפורש בסוגיא (זבחים סה, מנחות מב) שגם בבמה הדין כן, וכבר תמה בשו"ת חת"ס (או"ח סי' מ), על מש"כ בשו"ת חות יאיר (סי' קסא), שכן היא אכן מסקנתם דבבמה ליכא איסורא, וכתב החת"ס ומהתימה על הגאון חו"י שנעלמה ממנו סוגיא דזבחים במקומה.

ב'

### כיון שהיה קדוש מקודם שוב אינו יוצא מיד קדושה

המנחת חינוך (שם), ובשו"ת חת"ס (שם), תירצו- על פי דברי הילקוט עה"פ ויקח יעקב, י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אביו, ושם אותם מראשותיו, בא המקום להודיעו שעתידין לעמוד ממנו י"ב שבטים ונעשו כולן אבן אחת להודיעו שכולם עתידין להיות גוי אחד בארץ, ומזבח זה שורשו כבר מאדם הראשון, כמו שכתב הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ב ה"ב), ומסורת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, א"כ היו האבנים הללו קודש, כי אדם הראשון הקדישן

וקודש מכבר, ודבר שבקדושה לא מצינו שאם נשתמש בו הדיוט שיהיה אסור לגבוה.

ג'

### ברוב האבן לא שכב ובמה ששכב בטל ברוב

מרנא ורבנא ההחת"ס (תורת משה בפרשתינו), וכן הוא בדרשות חת"ס (ח"ב עמ' שע"ח ד"ה והנה) תירץ- דעל כרחך כך היה המעשה שלקח אבנים הרבה, ועל אחד שכב בפועל, ואינך עשה כעין מרזב להגן, וכששכב ועשו מריבה נעשו כולם אבן אחת גדולה, העשויה כעין מרזב, ואותו עשאו מצבה, ולא נפסל האבן הגדול הזה, אעפ"י ששכב על אחד מקצוותיו, כי על רובו של אבן לא השתמש.

ד'

### משך בשמן המשחה וכדבר חדש הוא

הכלי חמדה (בפרשתינו) תירץ- דלפי מה שכתב בקהלת יעקב, דכהן גדול אחרי משיחת שמן המשחה נעשה כבירה חדשה, וה"ל דבאמת קודם שבא מן השמים היה יעקב עושה למצבה שלא נאסר בשימוש הדיוט, אמנם אח"כ כשבא לן השמן מן השמים, ויצוק עליו נתקדש ע"י שמן המשחה, ונעשה כדבר חדש ושוב אינו פוסל בו שימוש הקודם.

ה'

### הקב"ה קראו קל תו לא הוי הדיוט

יש ליישב בדרך דרוש, עפ"י דברי חז"ל עה"פ ויקרא לו קל אלוקי יעקב, דקראו הקב"ה ליעקב קל, הרי דקדושת יעקב כמעלת הקדושה העלונה הוא, ובפרט למאי דאמרו ויקץ יעקב משנתו אל תקרי משנתו אלא ממשנתו, הרי דכל השכיבה חטיבה אחת של קדושה, תו לא מקרי דבר שנשתמש בו הדיוט, דהא הקב"ה כינה אותו קל. (מחמדי התורה).

ו'

### כיון שנעשו לאבן אחת ליכא חשש

עוד יש לתרץ- דהוא לקח אות י"ב אבנים, והקב"ה אחדם לאבן אחת, הרי דלא ראי מה שהוא לקח, למה שהיה אח"כ, תו לא הוי מה שהוא עשה, דהוי כשינוי מעשה, והרי הוא כדבר אחר לגמרי, וזוהי הוא קדושתו שהקב"ה הקדישו ויחדו זה. (מחמדי התורה).

ב'

### תפלת יעקב היה על דרך נדבה

במלוא הרועים (ערך שליח ציבור אות א') כתב, דכיון דיעקב אבינו התפלל תפלה זו דרך נדבה, וכפי שכתב רש"י שאמר יעקב אפשר שעברתי במקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי, ולכן חזר והתפלל, ואינו על דרך חובה, ולכן קיימא להלכה דתפילת ערבית רשות.

ויעו"ש שתלה זאת בפלוגתא, אי אבות תקנום או כנגד תמידין, וכדברי הפנ"י (ברכות כו). המפורסמים דהא בהא תליא.

ג'

### כיון שהיה פטור מן התפלה כדרך הבא מן הדרך

בעיון יעקב (עירובין סה ד"ה הכא), כתב, טעם מחודש להא דתפלת ערבית רשות, והוא ע"ד אומרם (ברכות) דהבא מן הדרך אל יתפלל ג' ימים משום דאין יכול לכוון בתפילה, הרי דמדינא היה יעקב פטור מתפלה דהא בא בדרך הוא, והרי מה שהתפלל היה רשות, ולכן נקבע לדורות שיהא תפילת ערבית רשות.

ד'

### יעקב התפלל מעריב כשהיה עוד יום ששקעה לו השמש לכך רשות הוא

בבן יהוידע (להבן איש חי- ברכות שם) כתב, דבשלמא למד"א כנגד תמידין לכך ערבית רשות, מפני שהיא כנגד איברים ופדרים, ואין קרבן תמיד כנגדה, אלא למד"א כנגד אבות, למה ערבית רשות, ותיירץ, עפ"י מה דאחז"ל (חולין צא), עה"פ וילן שם כי בא השמש, ששקעה חמה קודם שתי שעות, א"כ הרי דאף דהתפלל ערבית שהוא בלילה, מ"מ הוי שעות של יום, ולכן הוי תפילת ערבית רשות, יען שהזמן לא היה לילה, וביאר דזהו ג"כ טעמא דר' יהודא דתפילת ערבית מפלג המנחה היינו בעוד השמש על הארץ.

## חמדת הפרשה

טעם הדבר דתפלת ערבית רשות

בתוה"ק בפרשתינו (כח- יא) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש וישכב במקום ההוא.

ואמרו חכז"ל (ברכות

כו:), יעקב תיקן תפילת ערבית שנא' ויפגע במקום וילן שם ואין פגיעה אלא לשון תפילה, ולקמן (כו:), תפילת הערב אין לה קבע וכו', אמר אב"י הלכה כדברי האומר חובה, ור"א אמר הלכה כדברי האומר רשות, וכך קי"ל להלכה דתפלת ערבית רשות.

א'

### כיון שהוא נגד אברים ופדרים שאינם מעכבים הקרבן

רש"י (שבת ט: ד"ה למד"א), וברע"ב (ברכות פ"ד מ"א), דהטעם הוא מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואיברים שאין כפרתן מעכבת, דכיון שכבר נזרק הדם נרצה הקרבן אע"פ שנטמאו איברים ופדרים או שנאבדו, כמו כן גם תפלת ערבית שהוא כנגדן רשות.

ובתוספות חדשים (על משניות) הקשו, דהא בגמ' ברכות הנ"ל איתא האי טעמא להא דתפילת הערב אין לה קבע, וי"ל דדווקא להא דאין לה קבע, יש לנו טעמא דאיברים, אבל הא דרשות מנא לן, וכתב וז"ל ובודאי אינו נותן טעם למאי דאמר שהוא רשות שאין זה הטעם נופל בו כלל, וברש"ש הקשה על דברי הרע"ב דהא אי אפשר לקרוא לאיברים ופדרים רשות דהא מ"ע דאורייתא, והו"ל למימר דרבנן לא תקנו תפילה כנגדן כיון שאין עיקר כפרה ואין מעכבין אותה.

# חמדת התורה

הטעם ששאלם לביאתם עמו הא הכל מעלין לא"י

בתורה"ק  
(לא- יד) ותען רחל ולא  
ותאמרנה לו העוד לנו  
חלק ונחלה בבית אבינו.

ויש לחקור, אמאי היה  
כלל יעקב צריך לשאול  
אותם אם לעלות לארץ ישראל, והא קיימא לן (כתובות ק:), הכל מעלין לארץ ישראל ואפילו בעל כרחן, ומאי טעמא היה צריך לשאול אותם.

א'

## בארץ ישראל יאסר עליו ב' אחיות שאלם אם יוכל לעלות

מרנא ורבנא החת"ס תירץ- ד"ל עפ"י מאי דכתב הרמב"ן (בראשית כו-ה, ויקרא יח-כה), דאבותינו שמרו התורה רק בארץ ישראל ולא בחו"ל, ולכן היה יכול לקחת ב' אחיות בחו"ל, ועתה בעלותו לארץ ישראל יאסר באחת מהם, לכן היה צריך לשאול אותם, ולזה ענו לו הלא נכריות נחשבנו פ"י כי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואין בהם דין אחיות או קירוב, ואף בארץ ישראל יהיה מותר בשתיקה, ואין שום עיכוב לעלות לארץ ישראל.

ב'

## רצה שגם הם ילכו ברצון ובכל לב

בשיר מעון תירץ- כי ודאי היה יעקב אבינו מקיים ציווי ה' גם בלי שהם היו מסכימים, אלא חשש שמא יעשה כן בלי לשאול אותם, יתעורר בזה מחלוקת, ובכדי לימנע

## להפוך הרצועה שבתפילין וליתנה בבתים

את האבן אשר שם  
מראשותיו-  
שמתחלה לקח י"ב אבנים,

# נחמד ונעים

רעיונות נפלאים ומחודדים בפרשה

התחילו מריבות זו עם זו עלי יניח צדיק ראשו, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת.  
**באליה רבה** (אור"ח מ"ב ס"א) כתב, שמעתי בשם **זקני הגאון זצ"ל** דמותו להפוך רצועה של תפילין וליתן הקצה שלמטה למעלה בבתים, והביא רא"י מרש"י ה"ל זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת, והא עדיין ישנו הקנאה לאיזה צד יונח האבן, אלא מוכרח שאין קפידא בכך.

**ובשערי תשובה** (שם סק"ב) הביא את דברי הא"י רבה, והקשה ממה שהוא עצמו לעיל (סי' י" ס"ק י"ד) כתב בשם ל"ח ושל"ה בטעם העטרה שלא להפוך הטלית, ממקום שהיה אתמול, ולא לשנות מקום העטרה, והוסיף, דהרא"י שהביא הא"י רבה בשם זקינו אינו רא"י כ"כ, דכיון **דמעשה ניסים היו**, שמא לא היו בדרך דביקות זה בזה, כי אם נעשה גוש אחד בלול מכולם, אך בלא"ה אין רא"י מדברי אגדה ואסמכתא בעלמא קאמר.

## כדרך שמצינו אצל רשב"י שנתנו עיניהם ומיד נשרף

**ויפגע במקום וילן שם- ובגמ' (חולין צא),** כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי, ואני לא התפללתי.

**וצריך הבנה,** למה באמת מקודם לא יהיה דעתיה, ופירש בספר תולדות יעקב יוסף, דיעקב יצא מבית מדרשו של שם ועבר שנטמן שם י"ד שנה, ואז הגיע למדרגה גבוהה מאוד, ממש התפשטות הגשמיות, על דרך שמצינו ברבי שמעון בר יוחאי אחר שישב י"ב שנה במערה, כל מקום שנותני עיניהם מיד נשרף, כך היה גם יעקב וילך חרנה, כל מקום שהלך יצא **חרון אף בעולם**, וכמו ברבי שמעון בר יוחאי יצא בת קול חזרו למערכתם, כך גם כאן יהיה דעתיה לאהדורי,

מיד **ויפגע במקום** נתיישב בדעתו, שטוב יותר לדבר עם אנשי המקום בדברי הסבר ופיוס, ולא דרכו הראשונה, ואז לא יצטרך לחזור להיות מוטמן, וזהו שאמרו (חולין שם) ששקעה לו החמה שלא בעונתה, שלא היה במעלתו הראשונה, בכדי שיוכל להתחבר עם אנשי המקום להעלותן בסוד "ואת הנפש אשר עשה בחרן", עד שהגיע הזמן של וזרחו לו השמש.

## באיזה ברכה בתפלה יכוון על הזיווג

**ויפגע במקום וילן שם- יעוין בזוהר הקדוש** (בפרשתנו דף קמט ע"ב) שלכן נגלה הקדוש ברוך הוא אל יעקב בחירי האבות, ובמקום הקדוש הר המוריה, רק בחלום, משום שיעקב אבינו לא היה נשוי, וראה **בסמיכות חכמים** (ברכות כ"ו), דהיינו טעמא דתפלת ערבית רשות, כי כשתתן התפלה, לא היה נשוי, לא כשאר האבות שהיו נשואים, אברהם כבר היה בדרך לעקידה, ויצחק היה לאחר שאליעזר קידש בעבורו את רבקה.

ואמרין בגמרא (יבמות סב), שבמערבא אמרי שהשרוי בלא אשה שרוי גם בלא תורה, ואם כן יכול גם לכוון על הזיווג בברכת השיבנו אבינו לתורתך, כדי שלא יהא בחינת שרוי בלא תורה, הרי צריך את זיווגו, כנלענ"ד.

## היאך לא חשש מאיסור נעבד

**וישם אותה מצבה- הפנים יפות** (ריש פרשתינו), הקשה מהא דאמרין (ירושלמי עבודה

מזה מה שאמר לו השי"ת וספר להם כל מה שראה בחלומי וכו' שגם הם יסכימו ברצון טוב, ובכל לבם ילכו עמו.

ג'

## לדברי התוס' דכשיש סכנת דרכים ליכא להאי דינא

**עוד יש לתרץ-** דהנה כתבו התוס' (כתובות שם ד"ה הוא אומר לעלות), דבזמן הזה אינו נוהג דין זה דאיכא סכנת דרכים, ואם כן הרי טענה יש להם שלא לצאת דכיון דהורגל בזה שרודפים אחריו, כמו שסיפר הוא להם על אליפו שרדפו ולקח לו הכל, וכן ברח מעשיו כדכתיב וישטם עשיו על יעקב להרגו, הרי אם כן שהוא בסכנת דרכים, וליכא להאי דינא דהכל מעלין לארץ ישראל, לכך היה אומר להם החלום שאמר לו אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה, ושם הרי הבטיח יעקב אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך, והרי דהובטח לו, כי ישמר בדרך, ותו לא הוי סכנת דרכים. (מחמדי התורה)

ד'

## כשליכא מצוות התלויות בארץ ליכא להאי חיובא

**עוד יתורץ-** לפי מה שכתבו שם התוס' בשם רבינו חיים, עוד טעם שאינו נוהג בזמננו האי דינא דהכל מעלין לא"י, כיון שיש מצוות התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים לזיחר בהם ולעמוד עליהם, והנה כל זה שייך גם אצל יעקב אבינו דעוד לא התחייב בתרומה ובמעשר פירות וכדומה, שזה התחייבו בביאתו לארץ, דזה מיקרי תלויות בארץ, ולכך כיון דלא היה להם אז הני מצוות, הרי דליכא להאי דינא, לכך היה צריך לומר להם החלום ושאר דברים, לשכנעם שעכ"ז יעלו לארץ ישראל, מפני ציווי השי"ת. (מחמדי התורה).

זרה פ"ג ה"ה), אין לך הר וגבעה שלא עבדו עבודה זרה, ואין יכול היה יעקב אבינו ע"ה לעשות מצבה בהר המוריה, והלא נעבד במחבור אסור לגבוה.

**ותירץ,** וכן תירץ **במנ"ח** (מצוה מ' פ"י יתרו), כיון דאדם הראשון הקדישו אין אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו אפילו לגבוה, כמבואר בפוסקים, ולדברי הר"מ (פ"ד מאיסורי מזבח ה"ו) שפסק, דיכול לאסור של הקדש אפילו שאינו שלו לגבוה, **תירץ הפנים יפות** שהיה המזבח של אברהם אבינו ע"ה והיה ידוע לו שלא נעבד.

## הטעם שרצו המלאכים לסכן את יעקב

**והנה ה' ניצב עליו- ובגמ' (חולין צא):** בעי לסכנויה, מיד, והנה ה' נצב עליו, **ותמה בערבי נחל,** מה הטעם רצו המלאכים לסכנויה, וביאר בדרך נפלא, דהנה אמרו חז"ל (ברכות כו:), תפלות אבות תקנום, דמתחלה היו המלאכים גורמים תענוג למעלה על ידי שירה שאמרו. ואברהם תיקן תפילת שחרית, ותפקידם להעלות למעלה תפלתן של ישראל, ומכיון שתפלת השחר עד חצות, אחר חצות היה להם זמן לומר שירה, ובא יצחק ותיקן תפלת המנחה שזמנה עד הערב, נלקח מהמלאכים גם החצי השני, וכאשר בא יעקב ותיקן תפלת הערב שאין לה קבע וזמנה כל הלילה, נשארו המלאכים בלי זמן לומר שירה, לכן קנאו בו ורצו לסכנויה.

מיד "**והנה ה' נצב עליו**" כאשר האדם מתייחד בתפילתו עם קונו כראוי, אזי הוא אינו צריך לעזרת המלאכים, והקב"ה בעצמו מקבל תפילתו, כשראו המלאכים זאת נחה דעתם, כי לא יפסידו כלום מזמנם. את"ד

ובהא דתפלות כנגד אבות תקנו, **שמעתי בדרך הלצה,** שהיה בזמנם, כאלו שלא היו באים בשערי התפלה, כל ימי השנה, חוץ מביום היארציטי של אביהם, וזהו **תפלות כנגד אבות תיקנום**.

## לקרוא ליחיד בלשון רבים

**ונתנה לך גם את זאת- הנה חקרו האחרונים** אם שייך לומר על יחיד בלשון רבים, **ובשו"ת שיח יצחק** (סי' צ"ג) רצה להוכיח מכאן, שאמרו וניתנה לך, הא לא היה מי שנתן רק לכן, הרי דאפשר לומר על יחיד בלשון רבים, אולם ציין למאי שכתב **הרמב"ן** (כאן), שדרך הגדולים לדבר על עצמו בלשון רבים, ולכן א"א ללמוד מכאן.

**ואולי יש ראייה,** ממה דקיי"ל (חו"מ סי' רמ"ז ס"ג) דאם אמר ירושתו לבניו, ואין לו רק בן אחד יורש הכל, ומקורו מב"ב (קמג:) שנלמד מקרא, ובני דן חושים, אף שהיה לו רק בן אחד, ויש לעיין בזה.

**וזה שמצינו שנוהגים,** בנש"כ שיש מקומות שגם בכהן אחד אומרים "כהנים" בלשון רבים, הרי עכ"פ ראייה לדבר דאין קפידא על יחיד בלשון רבים, יעו' **בשו"ת מהרי"א יודה יעלה** (אור"ח סי' מ"ב), שמהאי טעמא רשאי לקרות אף כהן אחד בלשון רבים "כהנים", לפי שאינו קורא אלא לשבט לזאת גם לכהן אחד קורא, וכן **הסמ"ג** (סי' קי"ג) כתב זה טעם הדבר להקרות אף ליחיד.

## בב"נ די בע"א ובישראל בעינן ב' עדים

**עד הגל הזה ועדה המצבה אם אני לא אעבר אליך את הגל הזה ואם אתה לא תעבר אלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת לרעה- ובבבכורי יוסף (סי' ז') הביא בשם אביו,** להטעים דברי הכתוב מה שאמר לבן ליעקב, דצריך להבין מה שעליו לא העיד אלא את הגל לחודא ועל יעקב העיד את הגל ואת המצבה, והסביר בזה, דכיון דאמרין דבן נח נידון בע"א, עליו שהוא אינו אלא בן נח סגי בעד אחד, לכן אמר עד הגל הזה וגו' אם אני לא אעבר אליך את הגל, אבל ביעקב אבינו שנדון בדין ישראל ונשבע יעקב בפחד יצחק אבינו, העיד עליו שני עדים אם אתה לא תעבר עלי את הגל הזה ואת המצבה הזאת.

## חמדת אבות

עובדות מאבותינו ורבותינו מפרשת השבוע

ונתן לי לאכול ובגד  
ללבוש והיה ה' לי  
לאלוקים- כאשר  
השתדכו בעל התניא,  
והרה"ק מברדיטשוב,

וערכו שמחת החתונה הגדולה, שתה הבעל התניא ובירך לחיים את מחותנו הרה"ק מברדיטשוב ואמר יהי רצון שיעזור לנו ה' בגשמיות וברוחניות, תמה לעומתו וכי יתכן לברך על גשמיות קודם הרוחניות, השיב לו וכי יעקב אבינו לא בקש ונתן לי לחם לאכול בגד ללבוש, ורק אח"כ אמר והיה ה' לי לאלוקים, השיבו וכי אפשר לדמות גשמיות של יעקב אבינו לגשמיות שלנו, נענה אליו הבעל התניא, וכי אפשר להשוותה אל הרוחניות של יעקב אבינו.

וראיתי בילקוט הגרשוני (עמ"ס נדרים), שביאר בהא דאמרו (נדרים פא ב"מ פה ועוד), על מה אבדה הארץ וכו' על שלא ברכו בתורה תחלה, וכתב, דהמון עם מברכים אחד את חברו, בעיני גשמיות קודם שמברכים אותם בברכת התורה, שיש בה הסגולה לכלל הברכות שיחולו על ראש הלומד, וכיון שזה המברך מברך קודם על ענינים גשמיים, הרי הוא גוס לכבוד התורה שיחולל, וזהו שלא ברכו בתורה תחלה, שקודם צריכים לברך על התורה ורק אח"כ לשאר הדברים.

ואפשר, דהנה אמרו תענית (ח:), במקום שהיה כפנא ומוותנא (היה רעב, ומתו אנשים) אמר להו רבי שמואל בר נחמני, ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהי רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב, דכתיב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, הרי דשם היה באפשרות להתפלל עם מיתתו, או על רעב, ואמרו להתפלל על מזון ולמאן יהיב מזוני לחיי, והנה מי שאינו לומד חשיב כמות, וחיייו אינו חיים, וגם הרעב אם לא יאכל ימות, ועכ"ז אמרו קודם יתפלל על הגשמי ואח"כ על הרוחני, למאן יהיה מזוני לחיי, כנלענ"ד.

### ברכת הצדיק הוא ע"י תורתו

התחת אלוקים אנכי- מסופר על אשה שבנה חלה אנושות עד שנטה למות רח"ל,

## חמדת הפלאות

עיון בדברי רבינו ה"פלא יועץ"

איזהו מבגדיו של  
אדם צריך להיות  
מיוחד לשבת

יעו' בספר כה"ח (סי'  
רס"ב ס"ק כ"ה) בשם  
הפלא יועץ (בחסל"א  
סק"ג), דמה טוב שגם בגדי השינה יהיו מיוחדים לכבוד שבת, עיין שם.

### חידוש רבינו דגם בגדי השינה צריך להיות מיוחד לשבת

וטעמא בעי, מאי ענין של כבוד שבת יש בזה, ועל פי דברי האורחות חיים (להר"א מלוניל, הל' ער"ש אות ט'), והכל בו (סי' ל"א), יובן ביותר, שכתבו הטעם בבגדי שבת, כדי שיזכור את יום השבת ולא יבוא ליכשל במלאכה האסורה בשבת, עיין שם, והמציאות מוכחת שביליה כשקם תוך שנתו צריך יותר זהירות בזה, ובגדים מיוחדים יזכירוהו, וכפי שכתב המשנ"ב בשם החי"א, שאין המלבושים לכבוד הרואים, אלא לכבוד השבת.

נהגו גדולי הדורות, ואחריהם רבים מהמוני בית ישראל, שלא להלביש בשבת, מכל מה שלבש בחול, ולכן מקפידים שכל אותם הבגדים שאינם עוברים כיבוס, בכל שבוע ושבוע יהיו מיוחדים לשבת, והיינו שזולת הכובע והחליפה, גם הטלית קטן והטלית גדול, והכיפה, והחגורה, והמכנסיים ונעליים יהיו מיוחדים לשבת.

### הפוסקים נוקטים דצריך להחליף כל הבגדים

כמובא במג"א (שם סק"ב) בשם כתבי האריז"ל, וכ"ה בשו"ע הרב (סי' רסב

## לחידודא

חקירות הלכתיות ע"ד החידוד בש"ס ובפוסקים

נאסר לומר קדיש [שניהם מצטרפים למנין, ושווים בכל!]

שאלה ט"ו- היכן מצינו ס"ח שחסרים בו פרשיות שלימות ונקראית ספר תורה?

### פתרון לחידודא- גליון ר"ו פרשת תולדות

שאלה י"ב- היכן מצינו שור שנגח שאינו משלם, חצי נזק, או נזק שלם, אלא משלם ג' רבעי נזק?

שאלה י"ג- היכן מצינו בתורה, אחד מנכדיו של יעקב אבינו, ששמו הוא על העתיד שלו (תוס' מפורש בש"ס)?

שבאה לגה"ק רבי דוד הלוי סגל בעל הט"ז זיע"א, בבקשה ותחינה להצלה וישועה. היא צעקה לעברו במר נפשה ששייב לה את הילד, השיב לה רבי דוד בתמיהה "התחת אלוקים אני" שאוכל להציל לך את הילד, ענתה לו האשה ואמרה, לא אל אדוני אני פונה, כי אם אל התורה שבו אני צועקת, מאחר וקודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא.

בשמוע הט"ז דברי אמת וחכמה אלו יוצאים מפי האשה, שינה את טעמו כלפיה ונתרצה למלא את בקשתה, וכך הבטיח לה, דברי התורה שאני עוסק בהן כעת עם תלמידי, אני נותן במתנה לילדך, אולי בזכותם יחיה, כמו שנאמר 'ובדבר הזה תאריכו ימים' (דברים לב, מז). לא חלפה שעה והילד שב לאיתנו בריא ושלם.

יש לפרש ע"פ מה דא"י בגמ' [תענית ב' ע"א] דמפתח של חיה ביד הקדוש ברוך הוא ולא ביד שר, והנה א"י הוא תחת הקדוש ברוך הוא ולא תחת שר, משא"כ חו"ל הוא תחת שר [עיי' במד"ר פ"ג ח', ועיי' תענית י' ע"א], וז"ש דהע"ה כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבדו א"א [ש"א כ"ו יט"ט]. וזה שאמר יעקב התחת אלוקים אנכי שאתפלל בעדך, והא חו"ל הוא תחת שר.

### האמהות מוסרות בגדיהם שיוכלו בניהם ללמוד תורה

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש- פעם שאלו חסידים את רבי יהודה-לייב מינוביץ' (המהר"ל), אחיו של רבי שניאור זלמן מלאדי, בעל התניא, במה זכו הוריהם לבנים כאלה (כל בניהם זכו והיו גאונים וצדיקים). השיב רבי יהודה לייב זה בזכות אמנו, שהייתה בעלת מסירות נפש לתורה וליראת שמים.

וסיפר, פעם אחת, כשחזר אבינו ממסע לרגל עסקיו, הביא לאימנו בגד מאד יקר ונכבד, כעבור זמן הבחינה אימנו כי המלמד שלימד אותנו היה נראה מאד מודאג, דבר שפגע בהתלהבות שבה נהג ללמד אותנו, שאלה האמא את המלמד לפרש דאגתו וחוסר התלהבותו, והוא סיפר כי אשתו מתקנאה בבגד היקר שיש לה, והיא מתאוננת עליו, שאינו מביא לה מתנות כאלה. מיד ניגשה אימנו לארון, לקחה את הבגד היקר ומסרה אותו לידי המלמד. מסור אותו לאשתך, ובלבד שלא תהיה מודאג ותוכל ללמוד עם בניי מתוך חיות ושמחה.

ס"ג מהאר"י ז"ל, וז"ל ויש אנשי מעשה מדקדקים שלא ללבוש בשבת מכל מה שלבש בחול, אפילו אזור ומנכסים וחלוק, ויעו' במורה באצבע להחיד"א (סי' ד' סעי' קל"ט), "אשרי מי שיש לו בגדים מיוחדים מכף רגל ועד ראש מיוחדים לשבת", ובקיצור של"ה ג"כ כותב, ומפרט "ואפילו חגורה או סנדלים או מצנפת", ובמעשה רב להגר"א ז"ע (אות קמ"ו) "מנהגו להחליף כל בגדיו מכף רגל ועד ראש", ובדינים והנהגות (לחזו"א פ"ט אות ג') "החליף לשבת כל בגדיו גם הטלית והכיפה והנעלים".

### גם כשהאדם חוץ לביתו צריך לטרוח על בגדי שבת

ובספר הזכרון, למרן החתם סופר (דף מג) כתב, "וגם אני בעת המלחמה שברחנו מחוץ לעיר, לא היה לי ולבני ביתי להחליף הבגדים בשבת, גם שהטרחתי כמה טרחות ויגיעות להמציא לי מלבושים והוצאתי הוצאות מרובות העולה לסך יותר ממאה וחמישים זהובים, ולא עלתה בידי רק להחליף לי ולב"ב הכתונת.

ובספר מנהגי החתם סופר כתב, דמאד היה נזהר להחליף כל בגדיו לכל שבת קודש ואפילו הבית ידים.

וראה בכתב סופר, עה"פ ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות' (שמות יב לה), ופירש רש"י ושמלות, אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאוחר בפסוק חשוב, וביאר דנ"ל שהשאלו השמלות לשם מצוה כדי לשנות מבגדי חול לשבת, ולכן היה חביב להם מן הכסף והזהב שחבבו שיורי מצות ונשאו על כתפיהם.

תשובה י"ב? הגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ ז"ל, השמיע חקירה זו לחידוש התלמידים. ויישובו כך הוא, שור שהיה מועד לקרן אחת, קרן ימין למשל, שנגח בה שלוש פעמיםעשה מועד לקרן ימין, ועדיין הוא תם בכל הנוגע לקרן שמאל, ונגח בשני הקרניים יחדיו, הרי הוא כשור תם ומועד שנגחו יחדיו ויש לו לשלם שלשת רבעי נזק.

והגר"ח קנייבסקי ז"ל, ביאר עוד אופן, והוא כששותפים בו ישראל ונכרי, והוא נגח תם, הנכרי ישלם נזק שלם כמבואר (ב"ק לז:), שור של כנעני שנגח שור של ישראל בן תם ובין מועד משלם נזק שלם ולכן משלם חצי, ואילו הישראל בתם משלם חצי נזק נמצא דסך הכל משתלם מן השור ג' רבעים.

תשובה י"ג? התוספות במס' ב"ב (קמג:), ובני דן חושים שהיה לו בנים כחושים של קנה, ואע"פ כשירד למצרים עדיין לא היה לו בנים רק חושים בלבד, מכל מקום נקרא כן על שם העתיד, כדדריש אשר שם שמות, אל תקרי שמות אלא שמות.